

Crna Gora
Ministarstvo ekonomije

PREDLOG

**OSNOVE ZA VOĐENJE PREGOVORA
I ZAKLJUČIVANJE
PROTOKOLA O TRGOVINI USLUGAMA IZMEĐU
CEFTA 2006 POTPISNICA**

Podgorica, 31. maj 2013. godine

Osnov za zaključivanje

I Ustavni osnov za zaključivanje Protokola o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica

Ustavni osnov za zaključivanje Protokola o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica sadržan je u odredbama člana 15 stav 1 Ustava Crne Gore kojim je propisano da Crna Gora, na principima i pravilima međunarodnog prava, saraduje i razvija prijateljske odnose sa drugim državama, regionalnim i međunarodnim organizacijama, kao i odredbama člana 100 tačke 1 i 4 Ustava, kojima je propisano da Vlada vodi unutrašnju i vanjsku politiku i zaključuje međunarodne ugovore.

II Ocjena stanja odnosa sa potpisnicama CEFTA 2006 Sporazuma

Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA 2006), potpisan je u Bukureštu 19. decembra 2006. godine između Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Republike Makedonije, Republike Moldavije, Crne Gore, Republike Srbije i UNMIK Kosova, a sa punom primjenom započeo je 22. novembra 2007. godine.

Osnovni ciljevi ovog Sporazuma su: proširenje trgovine robama i uslugama, podsticanje ulaganja pomoću pravednih, stabilnih i predvidljivih pravila, uklanjanje barijera u trgovini, obezbjeđenje odgovarajuće zaštite prava intelektualne svojine u skladu sa međunarodnim standardima, usklađivanje odredbi o pitanjima moderne trgovinske politike kao što su pravila konkurencije i državna pomoć. Sporazumom su predviđene jasne i efikasne procedure rješavanja sporova, kao i stvaranju zone dijagonalne kumulacije porijekla roba. Sporazum je usklađen sa pravilima Svjetske trgovinske organizacije (STO).

Kada je u pitanju trgovina robom, Crna Gora sa CEFTA 2006 potpisnicama ima potpuno liberalizovanu trgovinu industrijskim i poljoprivrednim proizvodima.

Zbog sve većeg značaja trgovine uslugama Republika Srbija je, tokom predsjedavanja CEFTA 2006 Sporazumom u 2010. godini, pokrenula inicijativu za otvaranje pregovora o liberalizaciji trgovine uslugama. Na sastanku Zajedničkog komiteta, 12. novembra 2010. godine u Beogradu, formirana je Radna grupa za trgovinu uslugama CEFTA 2006 *Odlukom Zajedničkog komiteta CEFTA 2006 sporazuma br. 4 /2010 o osnivanju Radnih grupa*. Zadatak Radne grupe je razvijanje i širenje saradnje između potpisnica CEFTA 2006 Sporazuma, sa ciljem postizanja postepene liberalizacije i međusobnog otvaranja tržišta usluga. Liberalizacija usluga ostala je i jedan od prioriteta tokom predsjedavanja UNMIK/Kosova u 2011, Republike Albanije tokom 2012, sada i Bosne i Hercegovine tokom 2013. godine.

Do sada je održano sedam sastanaka Radne grupe i to: 9. juna i 10. novembra 2010. godine u Beogradu, 15. septembra 2011. godine u Prištini, 30. marta, 11. oktobra i 6. novembra 2012. godine u Tirani, kao i 8. februara 2013. godine u Budimpešti.

III Razlozi za zaključivanje međunarodnog ugovora

Pravni osnov za početak pregovora ogleda se u članu 27 CEFTA Sporazuma, gdje je navedeno da će Strane postepeno razvijati i širiti saradnju sa ciljem postizanja postepene liberalizacije i međusobnog otvaranja tržišta usluga, u kontekstu evropskih integracija i uzimajući u obzir relevantne odredbe Opšteg sporazuma o trgovini uslugama (GATS-a) i obaveze koje su Strane – članice STO preuzele u okviru GATS-a. Zajednički komitet, kao najveće tijelo CEFTA 2006 sporazuma će, u skladu sa članom 29, na godišnjem nivou razmatrati rezultate saradnje koja se odnosi na član 27 i, ako je to odgovarajuće, preporučiti pokretanje pregovora sa ciljem postepenog postizanja višeg nivoa liberalizacije, u skladu sa članom V GATS-a².

² Član V odnosi se na ekonomsku integraciju i njime je, između ostalog, navedeno da se neće spriječavati ni jedna od STO članica da bude ugovorna strana ili da pristupi sporazumu o liberalizaciji trgovine uslugama između strana potpisnica takvog sporazuma, pod uslovom da takav sporazum: (a) obuhvata značajan broj sektora, i (b) obezbjeđuje nepostojanje ili suštinsko ukidanje svake diskriminacije među ugovornim stranama u smislu člana XVII, u sektorima koji su obuhvaćeni podstavom (a), kroz: (i) ukidanje postojećih diskriminatornih mjera, i/ili (ii) zabranu novih ili restriktivnijih mjera, bilo u trenutku stupanja na snagu tog sporazuma ili u razumnom roku. osim za mjere dozvoljene na osnovu članova XI (Plaćanja i transferi), XII (Ograničenja radi zaštite platnog bilansa), XIV (Opšta izuzeća) i XIV bis (Izuzeci iz bezbjednosnih razloga).

Obaveze preuzete kao rezultat takvih pregovora biće utvrđene u posebnoj Listi, koja će biti sastavni dio Sporazuma.

Sve potpisnice CEFTA 2006 Sporazuma su članice STO-a, izuzev Republike Srbije, Bosne i Hercegovine i UNMIK Kosova. To bi značilo da između Republike Albanije, Republike Hrvatske, Republike Makedonije, Republike Moldavije i Crne Gore već postoji izvjestan nivo liberalizacije trgovine, kako u oblasti pristupa tržištu roba, tako i usluga. Crna Gora je posljednja od navedenih postala punopravna članica STO-a i to 29. aprila 2012. godine. U dijelu pristupa tržištu usluga, Crna Gora se svojom *Listom specifičnih obaveza u uslugama* obavezala u 11 sektora od ukupno 12, odnosno u 136 podsektora od ukupno 166³. Lista se sastoji od horizontalnih obaveza i obaveza po pojedinačnim sektorima.

IV Osnovna pitanja o kojima će se voditi pregovori

Predmet pregovora je **Protokol o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica** (Prilog 1 uz Predlog osnove), kao i **Tri modela za pregovore (A, B i C)**.

Protokol o trgovini uslugama bazira se na Opštem sporazumu o trgovini uslugama (eng. GATS) i njegov sastavni dio biće Lista specifičnih obaveza (u daljem tekstu Lista) u uslugama koja će predstavljati isti nivo liberalizacije za sve potpisnice CEFTA 2006.

Standardna klasifikacija usluga sadrži 12 sektora i 166 podsektora i to:

1. Poslovne usluge (pravne usluge, su računovodstvo, revizija i knjigovodstvo, poreske usluge, arhitektonske, inženjerske, integrisane inženjering usluge, urbanističko planiranje i usluge uređenja prostora, medicinske i stomatološke veterinarske, kompjuterske i srodne usluge, usluga koje pružaju negovateljice, medicinske sestre, fizioterapeuti i ostalo ne-medicinsko osoblje, čišćenje zgrada, fotografske, usluge pakovanja, usluge istraživanja i razvoja, usluge vezane za nekretnine, usluge iznajmljivanja/lizinga bez operatera, reklamiranje, istraživanja tržišta i ispitivanja javnog mnjenja, menadžment konsaltinga i srodne usluge, tehničkog ispitivanja i analiziranja, savjetodavne i konsalting usluge koje se odnose na poljoprivredu, lov, ribolov i šumarstvo, koje se odnose na rudarstvo, savjetodavne i konsalting usluge koje se odnose na distribuciju energije, zapošljavanje i posredovanje u zapošljavanju, detektivske usluge i usluge zaštite, koje se odnose na naučni i stručni konsalting, održavanje i opravka opreme (bez pomorskih plovila, aviona i druge transportne opreme), štampanje i izdavanje, vezano za organizaciju kongresa i prevođenje i tumačenje, frizerske usluge).
2. Komunikacione usluge (poštanske i kurirske usluge, telekomunikacione usluge i audiovizuelne usluge)
3. Građevinarstvo i srodne inženjerske usluge
4. Usluge distribucije (usluge agenata u posredovanju, trgovine na veliko, trgovine na malo i franšizing)
5. Usluge obrazovanja (privatno finansirane usluge)
6. Usluge zaštite životne sredine
7. Finansijske usluge (osiguranje i usluge u vezi sa osiguranjem i bankarstvo i ostale finansijske usluge)
8. Zdravstvene i druge socijalne usluge (privatno finansirane usluge)
9. Turizam (hotele i restorane, putničke agencije i usluge tur-operatera)
10. Rekreativne, kulturne i sportske usluge (izuzev audiovizuelnih usluga) (usluge novinskih agencija, biskopi, biblioteke, cirkusi, sportske i drugih rekreativne usluge, kockanje, klađenje)
11. Usluge transporta(usluge pomorskog transporta, unutrašnjeg pomorskog transporta, avio prevoza, željezničkog transporta, drumskog transporta, usluge cjelovodnog transporta, pomoćne usluge za sve vrste transporta)
12. Ostale usluge (usluge pranja, čišćenja, bojenja, frizerske usluge, usluge ljepote, usluge sahrane, kremacije).

Predmet pregovora su sve usluge, a kako će Lista izgledati zavisiće isključivo od toga koji model pregovora će izabrati potpisnice CEFTA 2006 Sporazuma. Pored predložena tri modela za pregovore, neophodno je u

³ Pored naziva sektora takođe postoji i tzv. CPC odnosno Central Product Classification (centralna klasifikacija proizvoda) Ujedinjenih nacija, koja detaljno objašnjava obuhvat usluga. Gdje to nije moguće, unosi se precizno naziv usluge, da bi se izbjegla nedoumica o tome šta se podrazumijeva pod uslugom.

dijelu horizontalnih obaveza koji će Lista sadržati, definisati nivo otvorenosti tržišta u dijelu koji se odnosi na komunalne usluge, subvencije, kretanje kapitala, kao i za sticanje nepokretnosti.

IV. I Predloženi modeli

Model A se odnosi na privremeni boravak i ulazak fizičkih lica koja bi pružala usluge u Crnoj Gori⁴. Predloženo je da se u okviru ovog modela uključe sljedeće kategorije fizičkih lica koje bi na privremenoj osnovi boravile u Crnoj Gori i pružale određene vrste usluga:

- ključno osoblje (poslovni posjetioci i transfere između korporacija),
- diplomirane pripravnike,
- prodavce ugovorenih usluga,
- pružaoce ugovornih usluga i
- nezavisne stručnjake.

Model B se odnosi na pristup tržištu⁵ i nacionalni tretman⁶ i to za:

- *Prekogračnično pružanje usluga*⁷ (mogućnost da nerezidentni pružalac usluga pruža usluge preko granice na teritoriji Crne Gore),
- *Korišćenje usluga u inostranstvu*⁸ (mogućnost za državljanina Crne Gore da putuje u inostranstvo i koristi usluge) i
- *Komercijalno prisustvo*⁹ (odnosi na mogućnost za strane pružaoce usluga da osnuju neku formu privrednog društva na teritoriji Crne Gore).

Model C se odnosi isključivo na pregovore u sektoru osiguranja i usluga u vezi sa osiguranjem. To podrazumijeva isti nivo liberalizacije za prekogranično pružanje usluga i korišćenje usluga u inostranstvu, nemogućnost komercijalnog prisustva stranih firmi za pružanje ovih usluga, dok bi privremeni boravak i ulazak fizičkih lica koja bi pružala ove usluge u Crnoj Gori, bio definisan Modelom A.

Za usluge pomorskog, unutrašnjeg pomorskog, avio, željezničkog i drumskog transporta predloženo je zaključivanje bilateralnih sporazuma između zainteresovanih CEFTA 2006 Strana.

V Predlog stavova Pregovaračkog tima Crne Gore u vezi sa pitanjima tokom pregovora

- Pregovori vezano za Protokol o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica odnosiće se na pristup tržištu usluga.
- Pregovaračka pozicija Crne Gore zasnivaće se na ekonomskim interesima sa aspekta strukture crnogorske ekonomije, strateškoj opredijeljenosti Crne Gore ka evropskim integracijama, kao i obavezama koje je Crna Gora preuzela kako Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kao i već preuzetim obavezama u procesu pristupanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO).

VI Procjena potrebnih finansijskih sredstava za zaključenje ugovora

Za zaključenje Protokola o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica nije potrebno obezbijediti dodatna finansijska sredstva u Budžetu Crne Gore.

⁴ Način 4 (eng. Mode 4)

⁵ Prilikom preuzimanja obaveze u sektoru ili podsektoru, mora se navesti za svaki način pružanja usluga da li postoje, i ako postoje, koja su to ograničenja pristupa tržištu (član XVI Opšteg sporazuma o trgovini uslugama). **Šest kategorija ograničenja koje je dozvoljeno primjeniti propisane su u članu XVI:2.**

⁶ Ukoliko se održavaju na snazi ograničenja u nacionalnom tretmanu, odnosno mjere koje za strane usluge ili pružaoce usluga znače lošiji tretman od onog koji se daje domaćim pružiocima usluga (član XVII).

Primjer: Ako zemlja koja dozvoli stranim bankama pristup svom tržištu, odluči da ograniči broj filijala koje ta banka može da otvori, a ovo isto ograničenje se ne primjenjuje na domaće banke, to bi predstavljalo **ograničenje u nacionalnom tretmanu.**

⁷ Način 1 (eng. Mode 1)

⁸ Način 2 (eng. Mode 2)

⁹ Način 3 (eng. Mode 3)

VII Potreba usaglašavanja propisa

Zaključenje navedenog međunarodnog ugovora ne zahtijeva izmjenu važećih ili donošenje novih propisa.

VIII Predlog Pregovaračkog tima

- Goran Šćepanović, glavni pregovarač, pomoćnik ministra, Ministarstvo ekonomije,
- Milica Šćepović, savjetnik, Ministarstvo ekonomije,
- Svetlana Božović, savjetnik, Ministarstvo ekonomije,
- Arijana Nikolić Vučinić, pomoćnik ministra, Ministarstvo rada i socijalnog staranja,
- Nataša Raičević, pomoćnik direktora Agencije za nadzor osiguranja,
- Dragana Živković, savjetnik, Ministarstvo kulture,
- Igor Banović, savjetnik, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva,
- Sreten Nedić, savjetnik, Ministarstvo unutrašnjih poslova i
- Veselin Rmuš, savjetnik, Ministarstvo unutrašnjih poslova.

S tim u vezi, glavni pregovarač zadržava mogućnost, da na pregovore pozove i druge predstavnike institucija čije se učešće ocijeni kao potrebno. U skladu sa članom 7 Zakona o zaključenju i izvršenju međunarodnih ugovora (*Sl.list Crne Gore br.77/08 od 16.12.2008*) Vlada će donijeti rješenje o visini troškova za rad delegacije, na predlog Ministarstva ekonomije.

PREDLOG ZAKLJUČAKA :

1. Vlada Crne Gore je na sjednici od _____ 2013. godine, utvrdila Osnovu za vođenje pregovora i zaključivanje Protokola o trgovini uslugama između CEFTA 2006 potpisnica.
2. Vlada Crne Gore je prihvatila predlog za formiranje Pregovaračkog tima u sljedećem sastavu:
 - Goran Šćepanović, glavni pregovarač, pomoćnik ministra, Ministarstvo ekonomije,
 - Milica Šćepović, savjetnik, Ministarstvo ekonomije,
 - Svetlana Božović, savjetnik, Ministarstvo ekonomije,
 - Arijana Nikolić Vučinić, pomoćnik ministra, Ministarstvo rada i socijalnog staranja,
 - Nataša Raičević, pomoćnik direktora Agencije za nadzor osiguranja,
 - Dragana Živković, savjetnik, Ministarstvo kulture,
 - Igor Banović, savjetnik, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva,
 - Sreten Nedić, savjetnik, Ministarstvo unutrašnjih poslova i
 - Veselin Rmuš, savjetnik, Ministarstvo unutrašnjih poslova.
3. Vlada Crne Gore je ovlastila glavnog pregovarača da, u zavisnosti od prioriteta na pregovore pozove i druge predstavnike institucija čije se učešće ocijeni kao potrebno.
4. Zadužuje se Ministarstvo ekonomije da nakon završenih pregovora izvjesti Vladu o rezultatima sastanka.

PROTOKOL O TRGOVINI USLUGAMA IZMEĐU CEFTA 2006 POTPISNICA

Preambula¹⁰

Republika Albanija, Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska, Republika Makedonija, Republika Moldavija, Crna Gora, Republika Srbija i UNMIK Kosovo (u daljem tekstu "Strane"),

Imajući u vidu Preambulu CEFTA 2006 Sporazuma, njene ciljeve (navedene u Članu 1) i Glavi VI (Članovi 26 do 29) Sporazuma vezano za trgovinu uslugama, uključujući E-trgovinu, Strane će postepeno dostići progresivnu liberalizaciju njihovih tržišta usluga u skladu sa Članom V GATS-a,

Prepoznajući da će liberalizacija roba i usluga u okviru CEFTA 2006 poslužiti kao kanal u osvarivanju ekonomskog razvoja i rasta u Regionu širenjem međuregionalnih ulaganja i proizvodnih mogućnosti,

U želji da:

kreiraju povoljnije uslove za razvoj i diverzifikaciju trgovine između Strana i za promociju komercijalne i ekonomske saradnje u uslugama,

Pozivajući se na to da:

sektor usluga igra rastuću ulogu u ekonomijama i trgovini Strana, sa velikim potencijalom povećanja unutarregionalne trgovine uslugama na uzajamno koristan način,

nijedna odredba ovog Protokola ne može se tumačiti tako da oslobađa Strane od njihovih obaveza preuzetih međunarodnim sporazumima, posebno STO,

Uzimajući u obzir da:

Obaveze Strana u pogledu postojećih regionalnih trgovinskih sporazuma i bilateralnih trgovinskih sporazuma,

Član 28 "Elektronska trgovina" CEFTA 2006, Strane će razmotriti, između ostalog, prekograničnu trgovinu uslugama, privatnost podataka, šifrovanje, prenos podataka, skladištenje i izvore podataka.

Saglasile su se o sljedećem:

¹⁰ **Nadležnost:** Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija

Član 1 **Obuhvat i pokrivenost¹¹**

1. Ovaj Protokol se primjenjuje na mjere strana koje se odnose na trgovinu uslugama. Odnosi se na sve sektora usluga, osim na one navedene u stavovima 2 i 3 ovog člana.

1. U vezi sa uslugama vazdušnog saobraćaja, ovaj Protokol se neće primjenjivati na mjere koje utiču na prava vazdušnog saobraćaja ili mjere koje utiču na usluge direktno vezane za ostvarivanje prava vazdušnog saobraćaja, osim ako nije predviđeno stavom 3 Aneksa o uslugama vazdušnog saobraćaja GATS-a. Definicije iz stava 6 Aneksa o uslugama vazdušnog saobraćaja su inkorporirane i sastavni dio ovog Protokola.

2. Članovi 4, 5 i 6 ovog Protokola se neće primjenjivati na zakone, propise ili zahtjeve kojima se reguliše nabavka usluga za potrebe vlade preko vladinih agencija, a bez namjere komercijalne preprodaje ili da se koriste u pružanju usluga za komercijalnu prodaju.

3. Ovaj Protokol se ne primjenjuje na subvencije i grantove Strane, uključujući kredite koje podržava vlada, garancije i osiguranje.

Član 2 **Inkorporiranje odredbi iz GATS-a¹²**

Gdje god odredbe ovog Protokola predviđaju da su odredbe GATS-a inkorporirane i da su sastavni dio ove Glave, značenje termina iz odredbi GATS-a će se shvatati kako slijedi:

- (a) "Član" znači Strana;
- (b) "Liste" znače Liste navedene u članu 19 sadržane u Aneksu [..]; i
- (c) "Specifične obaveze" znače specifične obaveze u Listama navedenim u članu 19.

Član 3 **Definicije¹³**

Za potrebe ovog Protokola:

- (a) sljedeće definicije iz člana I GATS-a su inkorporirane i sastavni dio ovog Sporazuma:
 - (i) "trgovina uslugama";

¹¹ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

¹² **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

¹³ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

- (ii) “usluge”; i
- (iii) “pružanje usluga u izvršavanju upravnih funkcija”;
- (b) “mjere Strana” znači mjere preduzete od strane kako je definisano članom I stavom 3 (a) (i) i (ii) GATS-a;
- (c) sljedeće definicije Člana XXVIII GATS-a su inkorporirane i sastavni dio ovog Sporazuma:
 - (i) “mjera”;
 - (ii) “pružanje usluge”;
 - (iii) “mjere članica koje pogađaju trgovinu uslugama”;
 - (iv) “komercijalno prisustvo”;
 - (v) “sektor” usluge;
 - (vi) “usluga druge članice”;
 - (vii) “pružalac usluge”;
 - (viii) “monopolski pružalac usluge”;
 - (ix) “korisnik usluge”;
 - (x) “lice”;
 - (xi) “fizičko lice druge zemlje Članice”;
 - (xii) “pravno lice”;
 - (xiii) “u vlasništvu”, “kontrolisano” i “povezano”; i
 - (xiv) “direktni porezi”.
- (d) “pravno lice druge strane” znači pravno lice koje je:
 - (i) konstituisano ili na drugi način organizovano prema zakonu te druge strane, i koja samostalno posluju na teritoriji:
 - (aa) bilo koje strane; ili
 - (bb) bilo koje CEFTA Strane i u vlasništvu ili pod kontrolom fizičkih lica strane ili pravnih lica koja ispunjavaju sve uslove iz podstava (d) (i) (aa);

ili

- (ii) u slučaju pružanja usluga kroz komercijalno prisustvo, u vlasništvu ili kontrolisano od strane:
 - (aa) fizičkih lica druge strane;ili
 - (bb) pravnih lica druge strane, kako je navedeno u podstavu (d) (i). ”

Član 4 ***Tretman najpovlašćenije nacije***¹⁴

1. Ne dovodeći u pitanje mjere preduzete u skladu članom VII GATS-a, i osim ako je predviđeno u Listi MFN izuzetaka koja je sadržana u Aneksu [...], strana će odmah i bezuslovno, u vezi sa svim mjerama koje utiču na pružanje usluga, usluge i pružaoce usluga druge strane, odobriti tretman ne manje povoljan nego što je tretman koji odobrava sličnim uslugama i pružaocima usluga bilo koje druge zemlje.
2. Tretman garantovan na osnovu postojećih ili budućih sporazuma zaključenih od strane jedne od strana i objavljen u skladu sa članom V ili članom 5*bis* GATS-a, nije predmet stava 1.
3. Ako strana zaključi ili izmijeni sporazum, koji je naveden u stavu 2, bez odlaganja će obavijestiti drugu stranu i one će pregovarati o inkorporiranju u ovaj Protokol, tretmana koji nije manje povoljan od tretmana koji predviđa sporazum sa trećom zemljom.
4. Prava i obaveze strana u vezi sa prednostima priznatim susjednim zemljama će biti regulisana stavom 3 člana II GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni je dio ovog Protokola.

Član 5 ***Pristup tržištu***¹⁵

1. Obaveze koje proističu iz pristupanja tržištu će biti regulisane u skladu sa članom XVI GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.
2. Strane **neće uvoditi na svojim teritorijama nova ograničenja** vezano za pravo osnivanja fizičkih i pravnih lica za drugu stranu, osim ako nije drugačije predviđeno ovim Protokolom.
3. Strane **neće uvoditi nova ograničenja** vezano za usluge fizičkih i pravnih lica druge strane, osim ako nije drugačije predviđeno ovim Protokolom.
4. (Strane će učiniti dostupnim procedure o investicionim sporovima i žalbama, posebno uključujući aktivnosti Strana da vrše **eksproprijaciju ili nacionalizaciju** operacija i investicija od strane pružalaca usluga osnovanih na njenoj teritoriji. Kompenzacija će biti ekvivalentna tržišnoj vrijednosti eksproprijisanog ulaganja neposredno prije datuma eksproprijacije, a plaća se bez odlaganja i biće u potpunosti ostvarljivo.)

¹⁴ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

¹⁵ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

Član 6 ***Nacionalni tretman***¹⁶

Obaveze koje proističu iz nacionalnog tretmana će biti regulisane u skladu sa članom XVII GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.

Član 7 ***Dodatne obaveze***¹⁷

1. Dodatne obaveze će biti regulisane u skladu sa članom XVIII GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.

2. Prava i obaveze strana u odnosu na domaću regulative će biti regulisane članom VI GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.

Član 8 ***Priznavanje***¹⁸

1. U svrhu izvršavanja relevantnih standarda ili kriterijuma za odobravanje, izdavanje dozvole ili sertifikata za pružaoca usluge, svaka strana može na zahtjev druge strane da prizna obrazovanje ili stečeno iskustvo, uslove koji su zadovoljeni ili dozvole ili sertifikate izdate u drugoj strani. Takva priznavanja mogu se bazirati na sporazumu ili aranžmanu sa stranom o kojoj je riječ, ili se može samostalno priznavati.

2. Kada strana priznaje, sporazumom ili aranžmanom, obrazovanje ili stečeno iskustvo, uslove koji su zadovoljeni ili dozvole ili izdate sertifikate na teritoriji ne-potpisnice, strana će obezbijediti drugoj strani adekvatnu priliku za pregovaranje njenog pristupanja ovoj vrsti sporazuma ili aranžmana, postojećeg ili budućeg, ili za pregovaranje sličnog sporazuma ili aranžmana. Ako strana vrši samostalno priznavanje, pružiće odgovarajuću priliku drugoj strani da pokaže da obrazovanje, stečeno iskustvo, uslovi koji su zadovoljeni, odnosno dozvole ili izdati sertifikati na teritoriji druge strane, treba da budu priznati.

3. Bilo koji sporazum ili aranžman ili samostalno priznavanje biće u skladu sa relevantnim odredbama STO sporazuma, posebno sa stavom 3 člana VII GATS-a.

4. Strane će otpočeti sa neophodnim procedurama u cilju razvijanja sporazuma o međusobnom priznavanju profesija kako je predviđeno članom VII GATS-a.

¹⁶ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

¹⁷ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

¹⁸ **Nadležnost:** Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Član 9 ***Kretanje fizičkih lica***¹⁹

1. Prava i obaveze strana u odnosu na kretanje fizičkih lica će biti regulisana Aneksom o kretanjima fizičkih lica GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.
2. Fizičkim licima koja su obuhvaćena specifičnom obavezom će biti dozvoljeno da pružaju usluge u skladu sa uslovima te obaveze.

Član 10 ***Transparentnost***²⁰

1. Prava i obaveze strana u odnosu na transparentnost će biti regulisana stavovima 1, 2 i 3 člana III i člana III *bis* GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.
2. Za potrebe ovog Protokola, kontakt osobe u Članu 44 - Transparentnost CEFTA 2006 Sporazuma, će biti smatrane kontakt osobama kako je definisano Članom III, stav 4 GATS-a.
3. Svaka Strana će preko kontakt osoba, u mjeri u kojoj je to izvodljivo, obezbijediti unaprijed informacije o bilo kojoj mjeri opšte primjene koje Strana predlaže za usvajanje, u cilju davanja mogućnosti drugoj Strani da da komentar na predloženu mjeru.
4. Svaka Strana može notifikovati Podkomitetu za trgovinu uslugama bilo koju mjeru bilo koje strane, koja utiče na sprovođenje ovog Protokola.

Član 11 ***Monopoli i ekskluzivni pružaoci usluga***²¹

1. Prava i obaveze strana u odnosu na monopole i ekskluzivne pružaoce usluga će biti regulisana stavovima 1, 2 i 5 člana VIII GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.
2. Podkomitet za trgovinu uslugama može, na zahtjev neke Članice koja ima razloga da vjeruje da monopolski pružalac usluga druge Članice djeluje na način suprotan stavu 1 ili 2, da zahtjeva od te Članice koja uspostavlja, podržava ili daje odobrenja takvom pružaoцу usluga, da pruži specifične informacije o relevantnim operacijama.
3. Ako nakon stupanja na snagu ovog Protokola Strana dodijeli monopolska prava za pružanje usluge koja je obuhvaćena u njenoj listi specifičnih obaveza, ta Članica će notifikovati Podkomitet za trgovinu uslugama najmanje tri mjeseca prije nego što namjerava da primijeni dodjelu ovog monopolskog prava, i u tom slučaju, primjenjivaće se odredbe člana XXI GATS-a.

¹⁹ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja i Ministarstvo unutrašnjih poslova

²⁰ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

²¹ **Nadležnost:** Ministarstvo ekonomije - Sektor za unutrašnje tržište i konkurenciju

Član 12
Poslovna praksa²²

Prava i obaveze strana u odnosu na poslovnu praksu će biti regulisane članom IX GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.

Član 13
Plaćanja i transferi²³

1. Osim u slučajevima predviđenim u članu 15, strana neće primijenjivati ograničenja na međunarodne transfere i plaćanja za tekuće transakcije sa drugom stranom.

2. Ništa u ovom Protokola neće uticati na prava i obaveze strana, u skladu sa članovima Sporazuma Međunarodnog monetarnog fonda (u daljem tekstu: „MMF“), uključujući upotrebu deviznog režima u skladu sa članovima Sporazuma MMF, pod uslovom da strana ne nametne ograničenja ni na koju kapitalnu transakciju suprotno njenim specifičnim obavezama koje se odnose na ovakve transakcije, osim prema članu 15 ili na zahtjev MMF.

Član 14
Ograničenja radi zaštite platnog bilansa²⁴

1. Strane će nastojati da izbjegnu uvođenje ograničenja radi zaštite platnog bilansa.

2. Bilo koje ograničenje radi zaštite platnog bilansa, usvojeno ili održavano od strane, prema i u skladu sa članom XII GATS-a će se primijenjivati u okviru ovog Protokola.

Član 15
Odbijanje koristi²⁵

Strana može odbiti korist ovog Protokola na pružaoca usluga druge Strane gdje se utvrdi da se usluga pruža od strane preduzeća koje je u vlasništvu ili pod stvarnom kontrolom lica treće zemlje koje nema **suštinsko poslovanje** na teritoriji druge Strane.

[“Korist od ovog Protokola biće usklađena pružaocima usluga koji su fizička lica treće zemlje ili pravna lica koja su u vlasništvu ili pod stvarnom kontrolom lica treće zemlje, u skladu sa zakonima strane, ali koji nemaju suštinsko poslovanje na teritoriji druge Strane.”]

²² **Nadležnost:** Ministarstvo ekonomije - Sektor za unutrašnje tržište i konkurenciju

²³ **Nadležnost:** Ministarstvo finansija

²⁴ **Nadležnost:** Ministarstvo finansija

²⁵ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

Član 16 ***Izuzeća***²⁶

Prava i obaveze strana u odnosu na opšta izuzeća i izuzeća iz bezbjedonosnih razloga će biti regulisana članom XIV i stavom 1 člana XIV *bis* GATS-a, koji je inkorporiran i sastavni dio ovog Protokola.

Član 17 ***Liste specifičnih obaveza***²⁷

1. Svaka strana će odrediti listu specifičnih obaveza koje preduzima u skladu sa članovima 5, 6 i 7. U odnosu na sektore u kojima su preduzete ovakve obaveze, svaka lista će sadržati elemente navedene u tačkama a-e stave 1 Člana XX GATS-a.
2. Prema mjerama koje su nekonsistentne sa članovima 5 i 6 odnosiće se kako je predviđeno stavom 2 člana XX GATS-a.
3. Liste specifičnih obaveza strana nalaze se u Aneksu [...] i čine sastavni dio ovog Protokola.

Član 18 ***Izmjena liste***²⁸

Strane će, na pismeni zahtjev druge strane, održati konsultacije u vezi sa bilo kojom izmjenom ili povlačenjem specifične obaveze iz liste specifičnih obaveza strane, koja šalje zahtjev. Konsultacije će biti održane u roku od tri mjeseca od kada je strana zahtijevala iste konsultacijama, strane će imati za cilj da osiguraju opšti nivo obostranih korisnih obaveza, koji nije manje povoljan za trgovinu od predviđenog Listom specifičnih obaveza prije održavanja konsultacija. Izmjene liste su predmet procedura koje su predviđene članovima 47 i 48 CEFTA 2006 Sporazuma.

Član 19 ***Razmatranje***²⁹

U cilju dalje liberalizacije trgovine uslugama između njih, posebno eliminacije svih suštinskih diskriminacija u periodu od deset godina, strane će razmatrati svoje liste specifičnih obaveza i liste MFN izuzeća, posebno uzimajući u obzir samostalnu liberalizaciju i tekući posao pod pokroviteljstvom STO-a. Prvo takvo razmatranje će biti najkasnije u roku od tri godine nakon stupanja na snagu ovog Protokola.

²⁶ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

²⁷ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

²⁸ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

²⁹ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

Redovni pregledi nivoa liberalizacije Strana uzeće u obzir procjenu stepena restriktivnosti mjera koje pogađaju trgovinu uslugama korišćenjem metodologije Svjetske banke i OECD-a.

Član 20
Podkomitet o trgovini uslugama³⁰

Podkomitet za trgovinu uslugama osnovan u skladu sa Članom 41, stav 5 CEFTA 2006 Sporazuma će olakšati i nadgledati primjenu ovog Protokola u skladu sa članom 21, imajući u vidu principe proporcionalnosti i subsidijarnosti.

Član 21
Aneksi³¹

Sljedeći aneksi čine sastavni dio ovog Protokola:

- Aneks [X] (Lista specifičnih obaveza);
- Aneks [X] (Lista MFN izuzeća);
- Aneks [X] (Finansijske usluge); i
- Aneks [X] (Telekomunikacijske usluge).

³⁰ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja

³¹ **Nadležnost:** Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, Ministarstvo poljoprivrede, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Ministarstvo kulture, Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo pravde, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija i Agencija za nadzor osiguranja